

ОСОБЛИВОСТІ АКУМУЛЯЦІЇ ГРОШОВИХ КОШТІВ КРЕДИТНИМИ СПІЛКАМИ УКРАЇНИ В ПЕРИОД ЕКОНОМІЧНОЇ КРИЗИ

Анотація. Розглянуті актуальні питання та особливості функціонування кредитних спілок в Україні. Вивчено підходи до особливостей залучення грошових коштів, що використовуються вітчизняними кредитними спілками в умовах економічної кризи.

Ключові слова. Ресурси, заощадження, прибутки, дивіденди, пайовики, позичальники, відсотки, грошові внески, фінансова стабільність, кредитоспроможність, ліквідності, ощадні рахунки, поточні витрати

Постановка проблеми. Реформування економічної системи України у значній мірі визначається прогресивними зрушеннями, які відбуваються в її основній підсистемі - відносинах власності. Важливе значення в цій підсистемі займають відносини, які ґрунтуються на ідеї об'єднання, колективності, кооперації. У цьому плані, значний науково-практичний інтерес для їх "вмонтування" у ринкові механізми, представляє така форма суспільних відносин як кредитна кооперація. Тому теоретичний аналіз історичних форм її розвитку є необхідним і актуальним, насамперед, з точки зору їх практичного використання у сучасних умовах формування ринкових відносин.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. В економічній літературі є досить робіт, присвячених суті, функціям, принципам функціонування кредитних спілок. Питання створення, становлення і розвитку кредитних спілок досліджували багато учених і економісти, як зарубіжні: Е. Вебб, А. Дежарден, Ш. Жид, Р. Оуен, Я. Штиглиц, Ф. Райффайзен, Д. Адамі, А. Браверман, Же. Донольд, від так і українські М. Аліман, С. Бабенко, С. Гелей, В. Гончаренко, А. Гончарук, В. Зіновчук, П. Маковський, В. Морочко, П. Козинець, А. Оленчик, А. Пантелеймоненко, В. Семчик. В. Гончаренко один з перших зробив значний внесок у розробку питань щодо організації кредитних спілок за кооперативним принципам [2].

Невирішені проблеми. За цей час накопичено значний досвід практичної діяльності, але загальні закономірності розвитку, особливості діяльності кредитних спілок недостатньо вивчені. Дослідження діяльності кредитних спілок показує, що економічні процеси всередині організацій відбуваються значною мірою стихійно, невпорядковано. Важливо впровадження найпоширеніших типів ощадних рахунків, що використовуються у кредитних спілках та їх диверсифікація.

Цілі статті. Вузька спеціалізація, різноманітність інструментів, умов та методів мобілізації і розміщення грошових коштів роблять сферу функціонування кредитних спілок сприятливою для новацій, розроблення, випробування і впровадження механізмів поліпшення процесу залучення коштів і кредитування ними суб'єктів господарювання.

Поставлена мета зумовила вирішення таких основних завдань: провести аналіз стану та виявити основні тенденції й напрямки розвитку системи кредитних спілок України в сучасний період, визначити основні риси та відмінності кредитних спілок від

інших фінансових установ.

Виклад основного матеріалу. Кредитні спілки функціонують на грошовому ринку держави, який є особливим сектором ринку, на якому здійснюється купівля та продаж грошей як специфічного товару, формуються попит, пропозиція та ціна на цей товар.

Кредитні спілки є одним з різновидів кооперативних організацій. Від ступеня їх розвитку залежить весь процес відродження масового кооперативного руху в Україні, а отже і рівень продуктивності всієї діяльності населення із самозабезпечення необхідними товарами і послугами на засадах кооперування. В усіх країнах основною метою функціонування кооперативів є не отримання прибутків, а надання послуг своїм членам, які виступають водночас і власниками, і клієнтами. Кооперативна діяльність у такому розумінні - це, насамперед, самозабезпечення послугами [2, с.24].

Процес діяльності кредитної спілки вже на першому своєму етапі, при залученні капіталу, значно відмінний від банківського. Сам сенс кредитної спілки полягає в організованому об'єднанні групи осіб, що передбачає можливість будь-якого громадянина, що бажає розмістити власні кошти, бути учасником цієї спілки (засновником чи акціонером).

Будучи громадською організацією, створеною групою фізичних осіб для надання позиково-ощадних послуг виключно членам цього об'єднання, кредитні спілки використовують різні види позичок, у тому числі такі як споживчі кредити, тобто позички на купівлю квартири, автомобіля, інших споживчих товарів, чи на будівництво будинку; комерційні кредити, які можуть використовуватися для розвитку підприємництва і призначені на купівлю обладнання чи формування обігових коштів

Ключовим елементом діяльності кредитних спілок є акумуляція грошових коштів і формування з них ресурсів, які згодом використовуються для кредитування. Ресурсна сторона діяльності кредитних спілок визначає можливості їх фінансової діяльності.

Притягнені ресурси - сукупність грошових коштів, що знаходяться у розпорядженні кредитних спілок і використовуваних ними для виконання кредитних операцій і для підтримки своєї ліквідності. Акумулюючи грошові накопичення, прибутки і заощадження юридичних і фізичних осіб, кредитні спілки перетворюють їх на позиковий капітал, тобто грошовий капітал, що надається в позику на умовах зворотності за плату у вигляді відсотка.

Діяльність кредитних спілок полягає в залученні грошових коштів і наданні їх в позику. Вони виступають посередниками між тими, хто має у розпорядженні тимчасово вільні грошові кошти, і тими, хто їх потребує. Метою і рушійним мотивом здійснення такого посередництва є отримання прибутку, виплати дивідендів пайовикам, що є джерелом, створення резервних фондів, базою підвищення добробуту членів кредитних спілок. Основним джерелом прибутків більшості кредитних спілок є відсотки, що стягуються з позичальників за користування кредитами.

Таким чином, пасивні операції відіграють важливу роль в діяльності кредитних спілок. Саме з їх допомогою кредитні спілки придбають кредитні ресурси на ринку. Історично пасивні операції грали первинну роль, що визначає, по відношенню до активних, оскільки для здійснення активних операцій необхідною умовою являється достатність ресурсів. Депозитним операціям надається велике значення в підприємницькій діяльності компаній і фірм, кредитних спілок, приватних осіб, а також в економічній політиці держави.

Згідно з інформацією, розміщеною на офіційному сайті Національної асоціації кредитних спілок України[4], до Державного реєстру фінансових установ станом на 28.02.10 внесено інформацію про 734 кредитні спілки. Результати діяльності

кредитних спілок (КС) за 2009 рік показують уповільнення рівня ділової активності та значне зниження темпів приросту показників діяльності кредитних спілок. На фоні загального зростання кількості членів кредитних спілок (з 1,2 млн. осіб у 2005 році до 2,2 млн. осіб у 2009 році) частка громадян, що мають внески (вклади) на депозитні рахунки у КС, є незначною - за період кризи вона зменшилася з 245,3 тис. осіб до 117,0 тис. осіб.

Вклади членів на депозитні рахунки протягом 12 місяців зменшились на 262,5 млн. грн., що склало 23,7 %. Протягом 4-го кварталу 2009 року вони зменшились на 78,2 млн. грн. у порівнянні з 3-м кварталом 2009 року, а без урахування виключених спілок — на 1,4 млн. грн.

Вклади членів КС на депозитні рахунки залишаються основним джерелом коштів у кредитних спілках — членах НАКСУ. Від процентних ставок за цими вкладами залежать в основному процентні ставки за кредитами.

Щодо структури вкладів на депозитні рахунки, то на 57 % депозитний портфель складається з середньострокових вкладів (від 3 до 12 місяців), безстрокові вклади складають майже 1 %, короткострокові вклади складають 3% портфеля, а 39 % депозитного портфеля припадає на довгострокові вклади. У порівнянні з попереднім кварталом структура вкладів членів спілок на депозитні рахунки майже не змінилася.

Сумарні дані по системі кредитних спілок - членів НАКСУ не відображають повної картини. Суттєвий вплив на зведені дані мають дані 27 збиткових кредитних спілок (три з яких отримали збиток у четвертому кварталі вперше за рік). Незважаючи на те, що ці спілки складають 18 % загальної кількості, активи цих спілок складають 56 % загальних активів кредитних спілок - членів НАКСУ, лише на одну з цих спілок припадає 36 % активів. Зрозуміло, що як збитки, так і рівень формування резерву забезпечення втрат від не повернених позичок (РЗПВ) цими спілками мають суттєвий вплив на загальну інформацію. Так, наприклад, достатність формування РЗПВ без урахування цих спілок складає 99,7 % від нормативного значення. 20 % кредитних спілок продемонструвало за рік зростання активів, а 27 % - зростання активів протягом кварталу. У 36 кредитних спілок протягом останнього кварталу продовжує зростати кредитний портфель, при цьому кількість позичальників зростає у 42 кредитних спілок. Необхідно зазначити, що лише 10 кредитних спілок не видавали кредити протягом 4 кварталів, а у 40 % кредитних спілок кількість кредитів, виданих протягом кварталу, склала понад 100 кредитів.

У порівнянні з початком року, сума простроченої заборгованості за кредитами зменшилася у 31 кредитній спілці, а протягом кварталу - у 80 кредитних спілок.

Кількість вкладників протягом останнього кварталу 2009 року зросла у 28 кредитних спілок, а сума вкладів - у 46 спілок.

Наведені дані свідчать про початок відновлення діяльності у більшості кредитних спілок, у той же час у частини спілок простежується поглиблення кризових явищ.

Акумулятором кредитоспроможності позичальника та ліквідності кредитора (кредитної спілки), як правило, виступають ощадні рахунки. Ці кошти, вміщені у вклади, надаються членам під низьку ставку процента. Щороку після визначення величини поточних витрат і резервного фонду залишок коштів, зароблених кредитною спілкою, сплачується членам у формі дивідендів на заощадження або ж як часткове погашення позички. Гроші повертаються членові кредитної спілки тоді, коли вони забирають свій пай і вибувають з неї. Серед найпоширеніших типів ощадних рахунків, що використовуються у кредитних спілках, необхідно виділити:

1) прями перерахування із заробітної плати. Член кредитної спілки дає згоду на регулярне здійснення прямих перерахунків із його зарплати або на перерахування всієї суми заробітку на свій рахунок у кредитній спілці;

2) дитячі рахунки. Діти (разом із родичами) вносять невеликі суми

нагромаджених коштів;

3) строкові вклади. Цей вид вкладів заохочує до внесення великих сум у заощадження на тривалий час. Робляться внески на один, п'ять та десять років із відповідними процентами;

4) поточні рахунки, які здебільшого не застосовуються при створенні фондів нагромадження, хоча існує тенденція і до їх використання [3, с.99].

Економічна діяльність кредитної спілки показує, що весь її капітал за своїм характером є позичковий. Основним джерелом капіталу є вільні грошові кошти приватних інвесторів. Крім них, засобами формування позичкового фонду можуть бути: заробітна плата, премії, гонорари; дивіденди за акціями, облігаціями, іншими цінними паперами; доходи, що отримуються в результаті випуску державних паперів; продаж майна, отримання спадщини, дарувань та ін.

У цілому, механізм економічної діяльності кредитної спілки будується на основі таких принципів:

1. Членський контроль. Суть цього принципу зводиться до того, що діяльність кредитної спілки контролюється всіма членами, кожен з яких має право лише одного голосу при вирішенні питань незалежно від його вкладу чи ступеня користування послугами кредитної спілки. Усі члени мають можливість брати участь у процесі обговорення питань та прийняття рішень на засадах принципу демократичного управління, який забезпечує врахування інтересів усіх членів спілки ще до того, як це рішення буде прийняте.

2. Отримання економії. Кредитні спілки створюються для задоволення спільних потреб членів і для покращення економічних результатів їх діяльності. У спілці має виникати економія грошових коштів, яка повинна повертатися членам пропорційно їх участі у фінансово-господарській діяльності кредитних спілок. До того ж, така економія може просто повертатися у грошовій формі і зараховуватись як внесок одного члена у позичковий фонд кредитної спілки. В останньому випадку забезпечуються джерела коштів для довгострокових капіталовкладень.

3. Обмеження величини дивідендів. Реалізація цього принципу сприяє функціонуванню кредитних спілок в інтересах їх членів, насамперед, як клієнтів, а не як вкладників чи акціонерів. Вигоди від членства у спілках мають залежати від ступеня участі у господарській діяльності кредитної спілки (користування послугами), а не від величини грошового вкладу. Як правило, на кошти, вкладені у фонди спілки, дивіденди та проценти не нараховуються.

Висновки та перспективи подальших досліджень.

Узагальнюючи вище сказане, можна зробити висновок протє, що головними ознаками, які характеризують економічну діяльність кредитних спілок і які є визначальними для оптимізації їх функціонування є:

- 1) ототожнювання власників та клієнтів кредитної спілки;
- 2) ведення господарської діяльності в інтересах усіх членів кредитної спілки, з метою отримання ними економії або окремих послуг;
- 3) наявність у кредитній спілці одночасно двох форм власності: приватної власності членів (паї, персоніфіковані фонди) та колективної власності спілки (не персоніфіковані, колективні фонди).

Отже, не зважаючи на кризовий стан в економіці України, перспективи в розвитку кредитних спілок все-таки є, що пояснюється, насамперед, морально-етичними, християнськими засадами взаємодопомоги, на яких ґрунтується вся організація діяльності кредитних спілок.

Стаття надсилається для публікації у збірнику наукових праць «Фінансово – кредитна діяльність: проблеми теорії та практики».

Література

1. Про кредитні спілки: Закон від 20.12.2001р. N2908-III [Текст] // Галицькі контракти. - 2002. - №4. - Асоціація "Контакт". - с.69-78.

2. Гончаренко В. Кредитна кооперація. Форми, економічної самопомоги сільського і міського населення у світі та в Україні (теорія, методологія, практика) [Текст] // В. Гончаренко - К.: Глобус, 2008. - 330с.

3.Маковський П.А Система управління кредитною спілкою. [Текст] // П.А. Маковський – К.: НАКСУ, НМЦ, 2007. – 98 с.

4.Бабенко С.Г., Гелей С.Д., Гончарук Я.Л. та ін. Історія кооперативного руху [Текст]:[Підручник для вузів] // С.Г. Бабенко, С.Д. Гелей, Я.Л. Гончарук та ін. - Укоопспілка, Львівська комерційна академія. - Львів: Інститут українознавства НАНУ, 1995. - 410с.

5.Слав'юк Р. Кооперативні кредитні установи у фінансовому забезпеченні розвитку аграрного бізнесу [Текст] // Р. Слав'юк // Фінанси України. - 2000. - № 2 (50). - С.96-103.

6.www.ukrcu.kiev.ua

Summary. Actual problems and characteristics of credit unions in Ukraine. Approaches to study the peculiarities of raising funds used by local credit unions in economic crisis

Keywords: Credit, loans, cooperative, liquidity, micro-credit, risk, interest rate policy, interest rate, credit product, cash contributions, financial stability

Стаття надійшла до редакції 23.02.2011